

Activiteitenverslag Stichting Thessalika Erga 2018

De stichting heeft in 2018 de volgende activiteit ondersteund.

Materiaalcampagne Nieuw Halos 2018

Promovenda Tamara Dijkstra, gepensioneerd universitair hoofddocent archeozoölogie Wietske Prummel en Research Master studente Caroline van Toor van de Rijksuniversiteit Groningen hebben onderstaand verslag uitgebracht met betrekking tot de materiaalcampagne van de vondstcomplexen van twee opgegraven huizen uit Hellenistisch Halos.

Van 31 mei tot en met 15 juni 2018 heeft een materiaalcampagne voor Nieuw Halos plaatsgevonden in het archeologisch depot in Almirós. De campagne diende ter voorbereiding op een monografie over twee Hellenistische huizen, te weten het volledig opgegraven 'House of the Tub' (campagnes van 2007 tot en met 2010) en grote delen van het ernaast gelegen 'House of Agnostos' (opgegraven in 2010-2011). Daarnaast werden ook de vondsten uit het opgegraven gedeelte van de directe omgeving hiervan bestudeerd, bestaande uit kleine delen van twee huizen, ten noorden en ten zuiden van Agnostos, en een deel van een tussenliggende straat. Bijzonder aan het huis van de Tub is dat er veel materiaal is gevonden; veel meer dan in de eerder opgegraven huizen van Nieuw Halos.¹ Bovendien is er bij de opgravingen van Tub en Agnostos voor gekozen om de vindplaatsen van vondsten exact te documenteren, en om ook het non-diagnostische aardewerk te bewaren. Hierdoor kan er voor het eerst in detail gekeken worden naar de verspreiding van vondsten over en binnen de verschillende ruimtes, en kan beschreven worden wat er voor verschillen bestaan tussen de verschillende voorbeelden van non-diagnostische materiaal.

Afbeelding 1. De kelder in de rechterhelft van dit gebouw, het voormalige gymnasium van Almirós, nu de muziekschool, huist het depot waar overdag gewerkt werd.

Afbeelding 2. Een stukje van de volle tafel met faunaresten.

Tijdens de campagne is er op alle dagen in het depot in Almirós (afbeelding 1 en 6) gewerkt aan het materiaal van bovengenoemde opgravingen. Hier heeft Wietske Prummel schelpen en het botmateriaal van de opgravingen bestudeerd, gefotografeerd, en in een database verwerkt (afbeeldingen 2 en 3). Verder heeft ze de vergelijkingscollectie uitgebreid en bijgewerkt met onder meer een klokschildpad (*Testudo marginata*), een vissenwervel, en de schedels van een paardachtige en een rund. Reinder Reinders had al een catalogus van het aardewerk van de Tub klaar, en heeft zich tijdens de campagne voornamelijk beziggehouden met het tekenen van de grote hoeveelheden metalen voorwerpen die vooral in de Tub gevonden zijn. Naast spijkers, *ferrules*, en

¹ Gepubliceerd in Reinders en Prummel (eds.) 2003, *Housing in New Halos: a Hellenistic Town in Thessaly, Greece*. Lisse.

munten (waarvan 110(!) in de Tub), is er ook een opvallend aantal wapens in de Tub gevonden. Tamara Dijkstra heeft met Paulien de Roever een catalogus van de metaalvondsten voor Agnostos samengesteld, en daarnaast met Caroline van Toor het aardewerk van Agnostos, huizen 'North' en 'South', en de straat bestudeerd en gecatalogiseerd (afbeelding 4). In de namiddag is er in huize Reinders verder gewerkt aan de verschillende databases en catalogi, en aan het digitaliseren van de gemaakte tekeningen.

Na de campagne zullen de resultaten van de materiaalstudies verder uitgewerkt worden, zodat ze kunnen worden vergeleken met andere collecties en kunnen worden gepubliceerd. Deze publicatie over alle verschillende onderdelen van de opgravingen, met foto's, kaarten, en tekeningen, wordt over anderhalf jaar verwacht.

Aardewerk

Op grote hoeveelheden dakpan na (ruim 400 kg), is zowel het diagnostische (ca. 37 kg) als het non-diagnostische aardewerk (ca. 12 kg) van Agnostos na de opgravingen overgebracht naar het depot. Het diagnostische materiaal is daar destijds al onderverdeeld in tafelwaar, kookpotten, vaten met open en gesloten vormen, opslagvaten, en overig, en daarna gedetermineerd. Het materiaal is erg fragmentarisch, en voorbeelden waarbij het profiel volledig kan worden gereconstrueerd zijn uitzonderlijk.² Het is daarom lastig om een minimum aantal van de verschillende typen aardewerk (*kantharoi*, *lopades*, *chytrai*, schenkkannen, potten, etc.) te geven, waardoor de verschillende functies van de verschillende kamers in het huis niet op basis van het aardewerk kunnen worden vastgesteld. Wel duidelijk is dat de grootste van de opgegraven kamers ('Room 3') de centrale kamer was: hier zijn de haard en een mogelijke *opaion*, een soort schoorsteen, gevonden, plus resten van een wasbekken (*louterion*) en bijbehorende standaard.

Omdat Nieuw Halos bewoond werd van het eind van de vierde eeuw tot de aardbeving in 265 voor Christus (zoals ook blijkt uit de datering van de gevonden munten), is het niet verwonderlijk dat het gros van het materiaal Hellenistisch gedateerd is. Hier en daar zijn echter enkele scherven geïdentificeerd als niet-hellenistisch, waarvan het merendeel Klassiek lijkt te zijn. Een enkele keer kon het aardewerk nauwkeuriger gedateerd worden omdat scherven van onder meer een bord³ gedecoreerd waren met een versiering die 'rouletting' genoemd wordt. Deze techniek is gedateerd in de periode 300-275 voor Christus.

Afbeelding 3. Wietske Prummel aan het werk bij haar foto-opstelling.

Afbeelding 4. Reinder Reinders en Tamara Dijkstra bij de aardewerktafels.

Archeozoölogie

Tijdens het veertiendaags verblijf zijn de archeozoölogische resten uit het de Tub, Agnostos, en aangrenzende straatgedeelten opnieuw bekeken met het doel de resultaten geschikt te maken voor een publicatie. Dit materiaal,

² Dijkstra en Van der Heul 2011, *New Halos – Agnostos. Results of the 2011 campaign*, p. 29.

³ Vondstnummer H11-120/1, gevonden in 'South House'.

bestaande uit bot- en schelpfragmenten, was indertijd door de toenmalige studenten Wilfried Samson, Arjan Hullegie, Sebastiaan Pelsmaker, Thea Douma, Kim Aaldenberg, Nicky Kruithof, Jelte van der Laan en Mirjam Post onder leiding van Wietske Prummel onderzocht. Zij hadden hun resultaten in studentenverslagen vastgelegd. Alle determinaties (soort en skeletdeel) en andere gegevens, zoals de leeftijd, de sekse, en eventuele bewerkingssporen zijn gecontroleerd en waar nodig gecorrigeerd. Ook zijn de archeozoologische standaardmaten genomen. De databases die de studenten al hadden gemaakt zijn gecorrigeerd. Met de foto-opstelling in het depot zijn ruim 100 foto's gemaakt van botten en schelpen. Een selectie hiervan zal in de publicatie worden opgenomen.

In de tweede week van het verblijf werd de bescheiden archeozoologische vergelijkingscollectie van het GIA die zich op het depot in Almirós bevindt, nagekeken. Kapotte zakjes werden vervangen door nieuwe, en het overzicht van de aanwezige soorten aangevuld en verbeterd. De vergelijkingscollectie bestaat uit schelpen van mariene tweekleppigen en huisjesslakken, schelpen van landslakken, enkele krabben en zee-egels en recente skeletfragmenten van enkele zoogdieren: schaap, rund, paardachtige (ezel/muilezel/muildier) en hond. Al dit materiaal is gevonden op de stranden en op het land in de buurt van Amaliápolis.

Uit de Tub kwamen in totaal 959 faunaresten, met een gewicht van 1979 g, beschikbaar voor onderzoek, waarvan 88% tot op diersoort bepaald konden worden. 38% van de gedetermineerde resten zijn van huisdieren (hond, varken, rund, schaap, schaap/geit en paard(achtige)).⁴ De weekdiersoorten maken 62% uit van de gedetermineerde dierlijke resten. In totaal werden 17 mariene weekdiersoorten aangetoond. Ook werden twee edelhertbotfragmenten, waaronder een bewerkt stuk gewei, en twee vogelresten gevonden. Het totale aantal faunaresten uit het de Tub is ruim twee keer zo groot als dat uit het House of the *Amphorai*, i.e. het huis uit de zes gepubliceerde huizen met het grootste aantal resten (n = 459, gewicht 1198 g).⁵

Het opgegraven gedeelte van Agnostos leverde in totaal 87 faunaresten op met een gewicht van 653 g. Hierin werden de huisdiersoorten paard, varken, rund en schaap/geit aangetoond, en zeven mariene weekdiersoorten.

De diersoortensamenstelling van de Tub en Agnostos komt in grote lijnen overeen met die van de zes gepubliceerde huizen: schelpen van mariene weekdierresten vormen de meerderheid onder de gedetermineerde resten. Op de tweede plaats komen de resten van huisdieren. Wilde zoogdieren en vogels zijn in kleine aantallen vertegenwoordigd. Er werden geen visresten gevonden.

Excursies

De laatste zondag van de campagne hebben de teamleden niet in het depot gewerkt, maar een excursie gemaakt naar de nabijgelegen site Lárisa Kremaste, waar op een heuvel nabij de akropolis van de Hellenistische stad enorme hoeveelheden metaalslakken op en langs een ongeasfalteerde weg liggen (afbeelding 5). Op basis van deze hoeveelheden kan gezegd worden dat er op deze plek op enorme schaal koper is gewonnen, waaruit onder andere munten zijn geproduceerd. In een nog te publiceren artikel wordt aangetoond dat een aantal Hellenistische steden, waaronder Nieuw Halos en Lárisa Kremaste, hier een gezamenlijke muntslag hadden.

Op dinsdagavond 12 juni is er een bezoek gebracht aan het woonhuismuseum in Amaliápolis. Dit in 1836 gebouwde huis is het oudste huis van het dorp. Het werd gebouwd kort nadat de eerste bewoners in Nea Mitzéla (zoals Amaliápolis destijds genoemd werd) vanuit Mitzéla arriveerden. De laatste bewoonsters hebben het huis aan het dorp geschonken. Het team werd ontvangen en rondgeleid door drie dames van de Vrouwenvereniging van Amaliápolis. De benedenverdieping is een eenvoudig vertrek met onder meer een prachtige oude scheepskist, beschilderd met zeilboten. Er staan ook nog twee andere mooi versierde kisten, model hutkoffer. De eerste etage was de belangrijkste kamer, die aan twee zijden is uitgebouwd boven de binnenplaats. Deze manier van bouwen is ook van huizen in de Pílion bekend. Er staan onder meer twee lage banken of bedden in deze kamer. Er hingen en lagen geweven kleden, kleding, borduurwerken, koperen tafelinzetten en mooi

⁴ Paard en waarschijnlijk ook ezel, muilezel of muildier.

⁵ Reinders en Prummel (eds.) 2003, tables 4.6 en 4.7.

volksaardewerk. Het huis is ingericht met goederen van verschillende herkomst. Op de binnenplaats staat een weefgetouw. Een bezoek aan het museum is zeker aan te bevelen.

Afbeelding 5. Een bij elkaar geraapte collectie van metaalslakken en diagnostisch aardewerk, gevonden op en langs de weg bij Lárissa Kremaste.

Afbeelding 6. Het opgeruimde en schoongemaakte depot aan het eind van de laatste werkdag.